
Organizacja badań nad historią nauki i techniki

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 8/1, 149-151

1963

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

dokumentacji, dotyczące badań geologicznych Czekanowskiego i Czerskiego na Syberii. W Towarzystwie Geograficznym w Leningradzie zachowało się ogromne archiwum, obejmujące rękopisy od połowy XIX w., zawierające bardzo wiele materiałów związanych z Polską i polskimi uczonymi. W Instytucie Górniczym, jak mnie informowano, znajduje się wiele materiałów tyjących się zarówno jego wychowanków (S. Czarnocki, A. Michalski i wielu innych), jak i pracowników i profesorów (np. T. Zan i K. Bohdanowicz). W posiadaniu E. Tołmaczewej-Karpińskiej znajdują się obfite materiały fotograficzne dotyczące grupy geologów polskich pracujących pod kierunkiem jej ojca w Komitecie Geologicznym. Towarzystwo Badaczy Przyrody posiada ogromną kolekcję fotografii oraz bogate archiwum zawierające m. in. materiały związane z uczonymi polskimi od początku XIX w. (A. Andrzejewski, L. Zejszner i inni).

Wiele ze wspomnianych materiałów nie było jeszcze wykorzystanych ani w polskich, ani w radzieckich opracowaniach historycznych, a na podstawie wstępnego rozpoznania, jakie mogłem przeprowadzić, należy sądzić, iż są wśród nich materiały o poważnym znaczeniu dla historii nauk geologicznych w Polsce.

Wydaje się więc celowe przeprowadzenie w bliskim czasie bardziej szczegółowych poszukiwań w porozumieniu z Zakładem Historii Geologii AN ZSRR, którego kierownik — prof. W. W. Tichomirow bardzo życzliwie odnosi się do prac polskich historyków geologii.

Stanisław Czarniecki

Czechosłowacja

ORGANIZACJA BADAŃ NAD HISTORIĄ NAUKI I TECHNIKI

W Czechosłowacji istnieją obecnie trzy ważniejsze ośrodki badań nad historią nauki i techniki.

Oddział Historii Nauk Przyrodniczych i Techniki Instytutu Historii Czechosłowackiej Akademii Nauk (Oddělení pro dějiny přírodních věd a techniky Historického ústavu Československé akademie věd, Praha-Hrad, Jiřská 3) liczy 10 pracowników nauki. Kieruje nim dr Luboš Nový. Głównym zadaniem badawczym placówki jest stopniowe opracowanie historii nauki i techniki w Czechosłowacji. Pierwszy etap tej pracy został już zakończony wydaniem przed rokiem syntetycznej *Historii nauk ścisłych w Czechach do końca XIX w.*¹ W przygotowaniu jest obecnie druga chronologicznie część tego dzieła oraz historia techniki, rozpoczęto również prace nad historią biologii w Czechach. Badania monograficzne prowadzone w Oddziale obejmują: astronomię XVI wieku, a w szczególności znaczenie odkrycia w 1572 r. nowej gwiazdy (dr Zdeněk Horský), teorię elektryczności w XVIII i XIX w. (dr Josef Smolka), rozwój teorii grup (dr L. Nový), czeską szkołę geometrii w drugiej połowie XIX w. (Jaroslav Folta), historię twierdzenia Dopplera (dr Irena Seidlerová), historię biochemii (dr Mikuláš Teich), botanikę w Czechach w XIX w. (Věra Spudilová), technikę hutniczą czeską w XIX w. (dr František Psota). Oprócz tego przygotowane jest wydanie dzieł Bolzana, prowadzone są prace bibliograficzne itp.

Oddział Historii Nauk Przyrodniczych i Techniki Instytutu Historii Słowackiej Akademii Nauk (Bratislava, Klemensova 27), utworzony niedawno, liczy 6 pracowników nauki. Kieruje nim dr Ján Tibenský. Prace badawcze nastawione są prawie

¹ *Dějiny exaktních věd v českých zemích do konce 19. století*, Vědecký redaktor: dr Luboš Nový. Praha 1961, s. 431 (por. notatkę w tym nrze na str. 118).

wyłącznie na dzieje nauki i techniki w Słowacji, przy czym rozpoczęto od gromadzenia materiałów i sporządzania przeglądów bibliograficznych. W szczególności pracuje się nad historią Akademii Górniczej w Bańskiej SzczaŹownicy, która obchodzić będzie niedługo dwóchsetną rocznicę założenia, oraz historią uniwersytetu w Trnawie (Nagyszombat) w XVIII w. Inż. Jura Voda zajmuje się historią techniki, Radosław Fundárek — historią farmacji, a Maria Bokesová — historią medycyny, a przede wszystkim dziejami Wydziału Medycyny uniwersytetu w Trnawie.

Instytut Historii Medycyny Uniwersytetu Karola w Pradze (Ústav pro dějiny lékařství na Karlově universitě, Praha 2, Kateřinská 32), o długiej tradycji, liczy obecnie 6 pracowników nauki. Instytutem kieruje dr Ludmila Sinkulivá. Oprócz spełniania zadań dydaktycznych Instytut opracowuje dzieje służby zdrowia w Czechach; w szczególności dr L. Sinkulová pracuje nad zmianami warunków zdrowotnych, dr Eva Rozsivalová — nad dziejami wydziałów medycznych w Pradze, dr Maria Vojtová — nad dziejami służby zdrowia w XVI i XVII w. itp.

Oprócz tego istnieją w Czechosłowacji i inne placówki naukowe zajmujące się historią nauki i techniki, lecz w mniejszym zakresie. Tak więc Gabinet Historii Nauk Przyrodniczych na Wydziale Matematyczno-Fizycznym Uniwersytetu Karola w Pradze posiada dużą bibliotekę specjalną, a Instytut Historii tegoż uniwersytetu (kierownik — prof. dr František Kavka) pracuje m. in. nad rozwojem w nim badań naukowych. Wymienić też trzeba Archiwum Politechniki w Pradze (Václav Lomič) i Instytut Historii Medycyny uniwersytetu w Ołomuńcu (prof. dr Miloslav Matoušek).

Prace nad historią przyrodznawstwa i techniki koordynowane są przez Komisję Historii Nauk Przyrodniczych, Medycyny i Techniki Czechosłowackiej Akademii Nauk (Komise pro dějiny přírodních, lékařských a technických věd CSAV, Praha-Hrad, Jiřská 3), której przewodniczy członek Akademii, prof. B. Němec, a sekretarzuje — dr L. Nový. Komisja ta grupuje prawie 500 pracowników nauki i amatorów zajmujących się dziejami nauki i techniki; stanowi ona jednocześnie czechosłowacką grupę narodową Sekcji Historii Nauki Międzynarodowej Unii Historii i Filozofii Nauki. Posiada ona 20-osobowe prezydium i 7 sekcji: historii nauk ścisłych (przewodniczący — członek Akademii, prof. V. Kořinek, sekretarz — dr I. Seidlerová), historii geodezji i kantografii (przewodniczący — członek Akademii, prof. J. Ryšavý), historii nauk biologicznych i medycyny (przewodniczący — prof. B. Prusík, sekretarz — dr E. Rozsivalová), historii farmacji (przewodniczący — prof. E. Skarnitzel), historii górnictwa i hutnictwa (przewodniczący — prof. J. Kořan), historii transportu (przewodniczący — inż. J. Hons), inwentarza historycznych przyrządów naukowych (przewodniczący — prof. V. Kunzl, sekretarz — dr Z. Horský). Sekcje te zbierają się raz w miesiącu dla wysłuchania i przedyskutowania referatów na interesujące je tematy.

W Czechosłowacji ukazują się następujące wydawnictwa periodyczne w zakresie historii nauki i techniki:

a) „Sbornik pro dějiny přírodních věd a techniky” („Studia z Dějív Přírodznawstwa i Techniky”). Przewodniczącym rady redakcyjnej jest prof. J. Kořan, a redaktorem — dr J. Smolka; adres redakcji jest: Praha-Hrad, Jiřská 3. Od r. 1954 ukazało się 7 tomów tego wydawnictwa, a ostatnio ma ono charakter rocznika. Ukazują się tu prace naukowe badaczy czechosłowackich, a ostatnio również i z innych krajów. Niektóre artykuły publikowane są w językach obcych, inne posiadają obcojęzyczne streszczenia. Regularnie publikowana jest bibliografia prac czechosłowackich z zakresu historii nauki i techniki.

b) „Zprávy Komise pro dějiny přírodních, lékařských a technických věd CSAV” („Biuletyn Komisji Historii Nauk Przyrodniczych, Medycyny i Techniki CzAN”).

Przewodniczącym rady redakcyjnej jest dr J. Smolka, a sekretarzem — dr F. Psota. Wydawnictwo ukazuje się od 3 lat jako kwartalnik o numerach 60-stronicowych. Zawiera ono artykuły mniejszej objętości, referaty, kronikę zagraniczną i organizacyjną itp.

c) „Sborník pre dejiny vied a techniky SAV” („Studia z dziejów przyrodnictwa i techniki Słowackiej Akademii Nauk”). Wydawnictwo, na czele którego rady redakcyjnej stoi dr J. Tibenský, rozpoczęło się ukazywać w 1962 r. Ma ono za zadanie publikowanie artykułów z dziejów słowackiej nauki i techniki.

d) „Historia Universitatis Carolinae Pragensis” („Historia Uniwersytetu Karola w Pradze”). Przewodniczącym rady redakcyjnej jest prof. F. Kavka. Wydawnictwo ukazuje się dwa razy rocznie i zawiera artykuły z dziejów prac dydaktycznych i badawczych oraz z dziejów organizacji Uniwersytetu Karola.

NAUCZANIE HISTORII NAUKI I TECHNIKI

Obowiązkowy od dawna charakter mają w Czechosłowacji wykłady historii medycyny na wydziałach medycznych. Podobnie na Wydziale Farmacji w Bratysławie obowiązkowym przedmiotem jest historia farmacji (wykładowca — dr V. Rusek).

Na wydziałach przyrodniczych natomiast historia odpowiedniej gałęzi nauki nie jest zaliczana do zajęć obowiązkowych ze względu tak na przeciążenie studentów, jak i niedostatek kompetentnych wykładowców. Jednakże na niektórych uczelniach regularnie odbywają się wykłady historii geografii i historii matematyki (doc. dr F. Balada w Brnie, J. Folta i dr L. Nowý w Pradze). Wprowadzane są również ostatnio wykłady historii fizyki.

Na wydziałach nauk społecznych odbywają się regularnie wykłady historii nauki i techniki. Najobszerniejszy program mają te wykłady w Instytucie Dziennikarstwa i Kultury oraz na specjalnościach historycznych Wydziału Historyczno-Filozoficznego Uniwersytetu Karola w Pradze.

Holandia

PODRÓŻ NAUKOWA DO HOLANDII

(19—31 październik 1962)

Podróż odbyła się na zaproszenie Komitetu Akademickiego (Inter-Academical Committee), uzyskane dzięki inicjatywie prof. R. Hooykaasa, kierownika Katedry Historii Nauki Uniwersytetu w Amsterdamie (Vrije Universiteit Amsterdam).

Podczas pobytu w Holandii podpisał wygłosił trzy odczyty z zakresu formowania się postawy naukowej w dziedzinie myśli społecznej od połowy XV do początków XVII stulecia. Odczyty na uniwersytetach w Amsterdamie i Lejdzie miały charakter oficjalny, do czego przyczyniła się obecność rektorów i większości grona profesorskiego jak i pierwszego sekretarza Ambasady Polskiej. Zupełnie odmienny charakter nosił odczyt w Wageningen, któremu patronował prof. Slicher van Bath: kilkunastu pracowników naukowych reprezentujących różnorodne dziedziny nauki zadawało prelegentowi wiele pytań związanych nie tylko z tematem prelekcji. Dyskusja ta, która przeniosła się później do mieszkania prof. van Batha, przeciągnęła się do późnych godzin nocnych, przy czym okazało się, że jej uczestnicy nie tylko znakomicie orientują się w bieżącym dorobku nauki polskiej, lecz także posiadają żywe kontakty z Polską, głównie zaś z Instytutem Historii Kultury Materialnej PAN w Warszawie.